

Nemzeti Társalkodó

Aprilis 22dik napján 1834.

Bírálói Észrevételek

(ez évi folytatás. 129 — 145, 145 — 160,
161 — 165, 259 — 269)

(Történetolvasók. — Szamosközi István és históriája. — Báthori András cardinalis és erdélyi fejedelem. — Jus ligatum. — Bethlen Farkas és históriája. — Történetíró' fő kötelessége).

1595ben áprilisben a' Gyula Fejérváratt tartatott országgyűlésben Erdély' Rendei megköszönék Sigmond fejedelmöknek, hogy őket a' Portától elszakasztotta, 's megerősíték a' II Rudólf császárral kötött szövetséget. Havasalföldje vagy Oláhország, és Moldova is menekedni szándékozáék a' török császár' uralkodása alól. E' szándék' következtében Havasalföldjének és vajdájának, Mihálynak, követjei májusban Fejérvárra jövének, 's Havasalföldjét Sigmond' és az útána következő erdélyi fejedelmek' hatalma, fejedelemsége alá bocsáták. Juniusban hasonlólag cselekedének Moldvának, és István moldvai vajdának Fejérváratt megjelent követjei is. Augustusban völegényi tán-

czot jára — ugyan csak Fejérváratt — Sigmond Mária Christiernával; septemberben török háboruba indúla, útjában hozzája csatolódtak a' római császár', moldvai 's havasalföldi vajdák' sergeik is, ezekkel aztán és ön hadával Szinán török fővezért kihajtottta Havasalföldéből, 's túl úzte a' Dunán, minekutána a' Duna' ágai között fekütt Gyurgyevó váránál fényes győzedelmet nyert a' török táboron.

1596ban Magyarországon hadakozott; de szerencsétlen kimenetellel. Temesvárát hasztalanul ostromolta a' törököktől, 's a' keresztési harcban annyira megveretett Mehemed török császár által, hogy az erdélyi had' virága a' csatamezőn maradt elhullva.

Törökök ellen hadakozásai nem sikerülvén ohajtása 's álmadozásai szerént, elkedvetlenedett; ráunt az uralkodásra, 's magános élet' folyamában reméllvén fellelni a' megelegetést, 1597ben biradalmát, országa tanácsosai 's Rendei' tudtok és megegyezésök nélkül, Oppeln és Ratibor silésiai herczegségekért, és 50,000 forint évenkénti jövedelemért II Rudolfnak cserélte.

1598ban martius' 25dik napjára Fejérvárra országgyűlést hirdetett. Annak folytában hallák először a' Rendei, hogy hazájok elcseréltetett. Szabad választásnál fogva kívántak volna ekkor ők magoknak fejedelmet tenni, de szokás ellen a' fejedelmi palotába gyűjtettek vala össze tanácskozás végett; a' palota körül hadi szerszámmal felkészülve 's

égő kanóczokkal álltak a' fejedelmi testőrök; Sigmond azokkal fenyegetőzve, engedelmességet és hűséget parancsolt Rudolfnak, 's a' Rendeek esküvék:

„Én N. N. esküszöm az élő Istennek: hogy az én kegyelmes urámnak, fejedelmeknek, császáromnak, második Rudolphusnak, a' szent római biradalomnak császárának, és Magyarországnak koronás királyának, és az utána következő Magyarországnak koronás királyinak, kik legitime succedálnak, minden időben igaz és hív lések, és mindenben ő Felsége' parancsolatjához tartom magamot. Ellenségének ellensége, és barátjának barátja lések, és ellene sem titkon, sem nyilván, se cselekedetemmel se tanácsommal nem járok; hanem tehetségem szerént minden ellene való dolgoknak ellene állok, és valaminémü rendet és formát e' mi országunknak: Erdélynek, és Magyarországnak részeinek gubernálásában vagy per absolutum principatum, vagy per gubernatorem országunkban rendel: mindenekben az ő Felsége' rendelését acceptalom, fejem' fennállásaig híven megállom, és mindenekben az ő Felsége' akarathoz és közöttünk való rendeléséhez tartom magamot. Isten engem úgy segéljen“ (132).

130) „Formula juramenti per Status et Ordines regni Transylvaniae, et partium Hungariae eidem adnexarum, in diaeta ipsorum generali ad diem 23-um mensis martii anni 1598 Albam Juliam indicta et

Megesküvén a' Rendeek Rudolf császárnak a' fejedelemség' általvételésére küldött biztosai előtt, a' császári biztosok is esküt tettek le latin nyelven Sigmond és az ország' Rendei előtt 's. a' császár' és következőjinekben megtartatni ígérték a' haza' törvényeit 131). Ez után a' Rendeek következő határozatokat végzettek:

„*A' minémü juramentumot ö Felsége' római császár' commissariusi: Szuhai István uram, váczai püspök, és magyarországi kamarának praefectusa; Istvánfi Miklós uram, Magyarországbán vice nádorispány, és sopronyi kapitány; és Pécsi Bertalan uram, ö Felsége' római császár' tanácssi é' mostani gyűlésünkben személyek szerint solemniter előttünk praestaltanak, kit kezek' irásával, és pecsétekkel megerősítettek: arról való levelet, ö Felsége' római császár' levelével együtt, közönséges értelemből, a' mostani gyűlésünkben szebeni polgármester Vajda János', és Süvegh Albert királybiró' kezébe adván, tutioris conservationis causa Szebenbe reponaltuk.*“

„*Vagynak donatiok, statutoriák, sen-*

celebrata constitutos coram commissariis sacr. caes. et reg. majestatis, domini dom. Rudolphi secundi depositi“ című Kézíratból.

131) Wolfgangi de Bethlen historia de rebus transylvanicis. Edit. secunda. Tom. quart. Cibinii. 1785 8. 81—83 l. — Historia critica regum Hungariae, concinnata a Stephano Katona. Tom. XXVII. Budaë, MDCCXCIV. 8. 498—500 l.

tentiák, és egyéb rendbéli különb különbféle parancsolatok, remissionalok, mellyekről végeztük: hogy afféle levelek, kik ekkéig emanaltattanak, inexecute maradtak, azok, ha nem expiráltak, mint egyébkor ezután is mindenkor exequaltassanak; a' rescriptioja pedig ugyan ö Felsőégének, a' mi kegyelmes urunknak Sigmondnak sonáljanak: mint-hogy ö Felsőégéé voltak a' levelek, és azt continualják, hogy ö Felsőégének rescribaltassanak; melly efféle executioknak és leveleknek minden helyeken és törvényekben helyek legyenek.“

„Végeztük ezt is: hogy a' melly atyánkfiai e' mostani gyűlésen római császár' ö Felsőégé kötelességről juramentumokat nem deponáltak, azoknak a' depositiojára a' közelvaló vármegyék és székes helyek mától fogva nyolczad napra, a' távolvalók tizenketöd napra széket hirdessenek, és az ispányok, király bírák előtt minden Rendek e' hitnek formája szerént, kire itt országul megesküttünk, sub amissione bonorum suorum megeskügyenek.“

„Azonképpen a' Ló-fejek (Siculi primipili) is minden székes helyeken a' kapitányok és király bírák előtt a' feljül megírt mód szerént tartozzanak sub poena praescripta juramentumokat deponálni.“

„A' kölcsös és szabad városok azonképpen“ 152).

132) L: Articuli — — trium nationum regni — Transylvaniae, et partium regni Hungariae, — —

Miután e' végzéseket április 10ikén meg-
erősítette Sigmond, által adta a' kormányt
a' császári biztosoknak 's Oppeln herczeg-
ségbe költözött.

Maximilián fő herczeg rendeltetéek Er-
dély' igazgatására. E' végett ő Kassáig el is
jött, de a' szükségeseikkel nem lévén eléggé
felkészülve, ott megállapodott.

Azonban Erdélyben mindenütt aggodal-
lom és rémülés uralkodott. Roppant soka-
ságu török had érkezett Konstantzinápoly fe-
lől, 's tudósítások azt hirdették: a' fényes
Portától elszakadott Erdély' büntetésére. En-
nek lakóji tehát a' császári biztosokkal együtt
több ízben kérték Maximiliánt: jöne sietve
Erdély' oltalmára; de a' herczeg látni akar-
ta előbb: Magyarországot támadandja-e meg,
vagy Erdélyt a' török, 's a' miatt jövetelét
halogatta. Halogatása a' császári kormányzás-
sal elégtelenné tette az erdélyieket. Fű-
lébe csendült az Sigmondnak, 's igen ked-
vesen.

A' magános élet' sajátosságait Oppeln-
ben koránt sem találta ő oly gyönyörűek-
nek, megalégítőknak, millyeneknek azokat
mások, és önnön fiatalkori képzelődései raj-
zolgatták vott nékie; azért Erdélyből eltá-
vozása után csak hamar vissza vágyódott ide.
Az erdélyiek elégedetlenségét most kedvező-
nek látta magára nézve; annakokáért lóhá-

in generalibus eorum comitiis ad 23-um mensis mar-
tii — — anno Domini 1598 — Albae Juliae celebra-
tis conclusi. Kézirat.

ton elszökött Oppelnból, 's Lengyelországon keresztül sietvén augusztusban Kolozsvárat termett. Innen a' törökök ellen már táborba szállt hazafiaknak nála megjelent követeik javaslatából augusztus 29kére Thordára országgyűlést hirdetett 's ott előbbi fejedelemségében megerősíteni kívánta magát.

Kivánságát teljesítették az összesereglett Rendek; de a' múlt időben őtet hazájok' rongálására mindég határtalan önkényűnek és változékonynak tapasztalták volt, önkényét tehát és változékonyságát jövődöre nézve illő 's szükséges korlátok közé kívánták szorítani, a' honnan mi előtt fejedelemségében újra megerősítették, ezen 16 cikkelybe foglalt feltételeket terjesztették elébe, keze írásával, pecsétjével megerősítendőket.

„*A' Felséged' kegyelmes resolutioját, mellyet tett Felséged a' mi kivánságunkra, kit fő uraink és atyáinkfiai által az elmúlt napokban Felségedhez küldöttünk volt, megértettük, és Felségedtől alázatosan vettük; mellyben hogy Felséged a' mi méltó kivánságunkat meghalgatta, és szivébe bevette: Felségednek hiveségesen megigyekezzük szolgálni. A' mennyiből pedig Felségedet tovább kell fárasztanunk, könyörgünk Felségednek alázatosan: hogy ebből Felséged meg ne bántódjék, sőt kivánságunkat kegyelmesen approbálja, és keze' írásával, és pecsétjével roborálván, juramento etiam megerősitse. Mellyek e'képpen következnek:*

1. „*Hogy Felséged minden rendbe-
lieket az ő hitekben, religiojokban megtar-
tson illibate.*“

2. „*Hogy primo quoque tempore ha-
zánknek csendes állapotjára, megmaradá-
sára tanácssival, és az országnak értelmé-
vel, valamit legjobbat talál Felséged, a'
mint igérte is magát, minden igyekezetével
azon legyen, hogy azt cselekedje Felséged.*“

2. „*Hogy senkit törvényben se nemest,
se nemtelent törvénytelen Felséged meg
ne bántson, se személyében, se jószágában,
se marhájában; és bántani másnak se hagy-
jon.*“

4. „*Hogy Felséged mindeneknek i-
gaz törvényt szolgáltat, a' szent András
király' és az országnak decretumának igaz
continentiaja szerént.*“

5. „*Hogy ez országnak minden articu-
lisit, mellyet Felséged authoritásával or-
szágának pro tempore végez, és roborál,
megtartsa, és egyebekkel is megtartassa,
mind az előtte valókat, in ea scilicet parte
et articulis, in quantum et in quibus per
contrarias constitutiones nem cassáltak,
mind pedig a' jövendőket.*“

6. „*Hogy Felséged a' Jésuitákat
tartsa csak Kolozsváratt (noha sok okokból
kivántuk volna Felségedtől, hogy ne lé-
gyenek Kolozsváratt is), és Monostoron; a-
zon kívül, Fejérváratt főképpen, ne tartsa
Felséged.*“

7. „*Hogy az idő alatt, ha vagy sza-*

vával valaki, vagy cselekedetével megbántotta volna Felségedet, mint ilyen történet és hallhatatlan casusban: Felséged mindeneknek megbocsásson, és teljes életében senkit se személyében, se marhájában, se jószágában Felséged meg ne bántson, se mással meg ne bántasson.“

8. „Hogy minden nemes embernek privilegiumát, donátioját, inscriptioját helyén és erejében hagyjon Felséged, salvo jure alieno.“

9. „A váradi atyánkfiai ha mit Felséged távollétében cselekedtenek, abból Felséged őket meg ne bántsa, sőt teljes életében letett dolog legyen Felségednek; és abban az állapotban, mellyben mostan vagynak, Felséged kegyelmesen megtartsa“

10. „Ezt hozzá tévén: hogy a catholicusok minden ceremoniaival Szöllösön, és a szöllösi határban mindenképpen libere élhessenek, et omnimodam, plenariamque habeant facultatem profitendi, exercendi, administrandi religionem catholicam. Váradon pedig, ha valaki beteges, meghalando catholicus ember volna a váradiak között, ki a gyontatást és communicálást kívánná, és Szöllösről papot hivatna: az olyan pap Váradra bémehessen; de simplici suo habitu amictus, minden ceremonia nélkül, kereszt, casula, csengetjü vagy akármicsoda publica et manifesta demonstratio nélkül a betegnek házához, és ott meggyontathassa, communicaltathassa; ha pedig a gyontatás

és communicálás, mise nélkül meg nem lehetne: tehát *ibidem* a' betegnek házánál misét is mondhasson."

„Ha pedig az olyannak halála lenne: tehát azt tisztességesen temethessék; sine tamen ceremoniis; a' ki akarja kísérni vagy catholicus, vagy evangelicus: szabad legyen kísérni, kitől senkit az evangelicus papi praedicator ne tiltson, és az olyan kikésért halottat a' szöllösi pápok határokba bevárván, ott aztán minden ceremóniákkal elvehessék szabadon, és eltemethessék."

11. „Gyűlésünkben és tanácsunkban *Felséged* a' régi boldog emlékezetű fejedelmek idejében való rendtartás szerént, mindenkinek *libera vox*ot engedjen, és azért senkinek bántása ne legyen sem fenyegetése: ha ki becsületesen lelki esméretét megakarván menteni, *vox*át kimondja."

12. „Kitől Isten oltalmazzon, és *Felségedet* sokáig megtartsa, minthogy *hollandók* vagyunk: életében minket senkinek ezután ne kötelezzen; hanem *libera election*ok megmaradjon."

13. „Idegen nemzetet *Felséged* semminémű tisztre ez országi dolgoknak gubernalálásában ne válasszon, a' fegyverházbéli szolgálkon és hazánknak közönséges hasznára való mesterembereken kívül."

14. „Mivelhogy *Felségedet* közönséges, jó és szabad akaratunk szerént, *nullo persuadente*, hazánknak közönséges jóváért választottuk és fogadtuk: *Felséged* azt

ne kívánja tőlünk, hogy országul hittet legyünk kötelesek *Felségednek* azon kívül, kivel ennekelötte is a' boldog emlékeztü fejedelmeknek kötelesek voltunk; *Felséged a' mi hűségünkkel contentus* legyen.“

15. „Hogy az elmúlt időkben az mi-némü helyekre a' *Felséged* biradalmában a' római religiót erőszak szerént bevitték: azokról a' helyekről, mellyeket *Felségednek* megneveztünk, tolláltassék a' religio; két fő ember által, mellyeknek egyike *evangelicus*, a' másika *catholicus* legyen *inquiraltassék sine metu a' communitas*, 's mellyik felén többen lesznek, azoknak maradjon meg religiojok.“

16. „Hogy jószágot *Felséged* olly helyre ne *conferáljon*, honnét *fiscusra* ne szállhasson, hogy *Felséged* se magának, se ennekutána való fejedelmeknek kárt ne tégyen, és hazájának fogyatkozást.“

(folytatása következik)

Két Oláhfalvi Székely Ficzko találkozása, és beszélgetése Kóhalomban.

Az Oláhfalvi k. biró szolgája Pataki Ferkó deszkát vitt eladni Kóhalomba, ott a' piacon megállván, szélyel tekint, 's megláttya gyermekkori barátját Hegyi Balást, kit imigy szóllít-meg. Aldjon-meg Isten Balás! hogy szolgál egésséged? hol laktál miól-

ta nem láttalak? erre Balás: Isten áldjon-meg téged is Ferkő! hát mi jóba jársz? — Ezzel a' doszkával küldé ide gazdám, k. biró uram, hogy eladjam, monda Ferkő — éppen jó, monda Balás; neköm pödíg a' gazdám az ide való polgár mester azt parancsolá, hogy vegyek egy szökér doszkát. Nó! pajtás csinállyunk vásárt, hát hogy adod? Átaljába 10 potrán szálát, monda Ferkő. Megalkuvá Balás 8 potrán szálát, 's megindulának a' polgár mester háza felé, oda bémenvén lerakák, és minekutánna kifizette volna a' polgár mester az árrát, Ferkő így szóla: Uram ö-kemét azért búsitanám, hogy ha neköm az éj-szakára szállást engödné! A' polgár mester megengedvén, Ferkő megtelepedék; és vacsora után imígy beszélgetének Balással: —

Már négy esztendeje miólta eljöttem othon-nul, monda Balás, és itt lakom; be sokszor kívánkoztam haza! a' múlt karácsonra el is mön-tem volna, ha gazdámval Szebenbe a' gyű-lésre nem kell vala mönni. Hát micsoda gyű-lésre ment gazdád, kérdé Ferkő. — Ezek a' Szászok, mond Balás, minden esztendőbe gyűlést tartanak Szebenbe, a' miólta itt la-kom, mindenkor bé is möntem gazdámval én is. De hát mi féle dolgokról végöznek ö-kigyelmek ottan, kérdé Ferkő? melyre Ba-lás. Héj pajtás! ezek okos emberek! tavaly a' mint mentünk, megkérдем gazdámval, hogy miért kell minden esztendőbe Szebenbe a' gyűlésre menni; melyre így felele ő kigyel-me: látod Balás, nállunk eleitől fogva szokás

volt, hogy az egész Szász nemzet főbb tisztjei *) minden esztendőbe egybe gyűljenek, ott az egész nemzetet illető dolgokról tanácskozzanak. A' nemzetnek van egy cassája, az abba lévő pénz az egész nemzet szükségei potlására volt eleintén egybe gyűjtve, és abból a' szükséghez képeest mindenkor vehettek — ez ugyan most már nem úgy van mint régen, most felsőbb. engedelem nélkül ahoz nyúlni a' nemzetnek sem szabad. Erre én kérdém: hát uram! a' mit a' nemzet a' magáéból, maga szükségére egybe gyűjtött, atól kitilthattya-el? Lásd Balás, monda a' gazdám, te ahoz nem értesz! — a' nemzetek olyanok, mint a' gyermekek, azoknak is szint-úgy vezetőkre és felvigyázókra van szükségek, különben magokra hagyatva, roszra fordítanak erejeket, vagyonjokat. — Lássá ked uram, e' félet én oda haza nem hallottam, mondék én; követem igen szépen az uram ő Kigyelmét, azt mégis hallottam, hogy a' Székelyeket is nemzetnek hívták volna régen, de azok mégis most sem egybe nem gyűlnek, hogy közös dolgaik, bajaik felől tanácskozzanak; sem cassájok, mint uram ökemék-

*) Iső Lajosnak 1379be kiadott levelébe e' van: „Fidelitati vestrae firmissimo regio sub edicto praecipimus, quatenus mox cognitis praesentibus, vos iudices nostri, secundum vestram consuetudinem, cum senioribus, juratis, et potioribus, adjuncta parte communis populi nostri insimul in campis conveniatis, pro vesrto cummy colloquio; Schloetzer Kritische Sammlung zur Geschichte der Deutschen in Siebenbürgen pag. 38 39.

nek, nincsen, melyből a' nemzet szükségeit potolhatnák, héj pedig millyen sok utakat, hídakat, székházakat, és Isten tudja még mi-
ket kell nekik is a' magok erején készíteni!!!
Az igaz, hogy bajos is volna nekik pénzt tenni öszve, mivel ők a' levegőn kívül egyé-
bért mindenért pénzt fizetnek. Nó, de bi-
zony mégis egyszer beszéllette volt az öreg
nagy apám, hogy az előtt 40 esztendővel lett
volna Udvarhelyt a' féle gyűlés; azt is mon-
dotta volt ő keme, hogy régen még a' kurucz
világ előtt jóval lett volna Agyagfalván is
gyűlés, de hogy végezték e' ott valamit, ar-
ról semmit sem hallottam, gondolom hogy
ők kigyelnik mindent elvégeztek, és már ma
azért nem kell nekünk semmit végezni; m on-
dott volt még nekem a' király bíró uram fia
egyszer egy lakadalomba valamit, hogy Ud-
varhely volna a' Székelységen az első, az
anya szék, és hogy a' Székely, nemes volna.
Erre gazdám így szólla: Hallod é Balás!
embersokaság: nép; csak a' szabadság teszi,
nemzetté; ebbe az országba törvény szerént
három nemzet van: a' magyar, a' szász, és
a' székely. Én mint szász nemzetbeli ember,
a' mi magunk dolgait tudom; de más kettő-
nek dolgáról nem sokat tudok, hanem úgy
gondolom, hogy a' más kettőnek is gondja
van a' maga dolgaira. Majd ha ország gyű-
lése léssen, ott azokkal is megismerkedem.
Az Isten segélye uram Kegyelmedet, a' jóba! —
ezeket beszélgetők gazdammal, a' ki egy i-
gen derék és érdemes jó úri ember. —

Ezeket hallván, Ferkő is, megszóllal, — nő látod pajtás, már most nekem is jutta eszembe valami. A' minap a' szegény Pat-taki Tamás bátyám temetésekor a' torba, a' hol egybe voltak gyűlve egész Oláhfaluból az előbbkelő embörök, ott volt az én gazdám, király biró uram ö Kegyelme is, és ö-Kegyelme a' megye biróval azt beszélgeték, hogy majd az ősszel Szebenbe ország gyűlése lenne, a' hova Oláhfaluból is követeket kellene küldeni; erre gazdám azt mondá, hogy ha azt Isten megengedi érne, olyan embert válasszunk követnek, kiben mindenkünknek bizodalma légyen, kinek tiszta szándéka, erőss akarattja, 's annak kivitelébe állhatatossága, az igazság eránt buzgó szeretete legyen, ez a' mi részünkről igyekezzen ki-
 eszközölni, hogy minden ama' gyűlésen történendők naponként pontosan feljegyződjenek, kinyomtatva nekünk hiba nélkül minden héten elküldődjenek. Végtére azon légyenek a' mi követeink, hogy a' több követekkel, nemzetbeliekkal, és az ország gyűlése több tagjaival atyafiságos egyet értésbe legyenek, adják tudtokra mind azoknak, hogy nekünk minnyájan az a' kivánságunk, hogy az edgyesség virágozzék, az okosság és edgyesült akarat által, és hogy nem csak a' mi, hanem a' haza örökös átka legyen azokon, kik a' szeretetlenséget, gyűlölséget, egymás ellen való áskálódást, bosszuállást üzni nem irtoznának. Mondott több ilyeneket k. uram, melyeket mind figyelemmel hallgat-

tak, és végre azt kiáltották: éljen a' k. biró, majd legyen ő kegyelme a' követ, a' ki eze-
ket ilyen jól gondolta telyesítse is gondolat-
tyát, látod barátom Balás milyen derék em-
ber nállunk is a' király biró; adná Isten,
hogy mindenik ilyen gondolkozásu legyen:
Ezután Ferkő és Balás álomba bocsáták fe-
jeket; reggel szives barátsággal válának-el
egymástól. — *Hazafi Habakuk.*

Nyúl vitéz e k. (Betsületi cím),

Ámbár ma csak a' félénkek serge illet-
tetik ezen címmel: mégis bizonyos históriai
adatokból meglehet bizonyítani, hogy a' *Nyúl*
vitéz egykor valódi betsület cím lett legyen.
— Mert ezzel neveztek azon katona tisz-
tek, kik 1340ben egy nyúl által lovas vité-
zi rendet (Ritterschlag) nyertek. Akkor t. i.
VI Filep francia — és III Eduard angol
királynak hadi sergei Picardia határainál egy-
mással szembe lévén, szüntelen várták a' fő
ütközetet. — Azonban a' francia hadi sereg
elein egy nyúl mutatkozék. — Az elsőbb ka-
tonák, annak látására, hogy azt még inkább
megijesszék, lármás kiáltást indítottak. — Mi-
dőn a' hátulsergek ezt meghallották: ellensé-
ges megtámadási jelszózatnak gondolván, az
ütközetre rendbe szedték magokat — megüt-
köztek — győzedelmeskedtek, mely után so-
kan vitézi rendüekké (ecuyer) tétettek, még
pedig Nyúl vitézekké. K. J.